

Mesleki Grup Rehberliği Programının 8. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Verme Yetkinlik Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Anıl KELEŞ¹, Mehmet Ali ÇAKIR²

1 Psikolojik Danışman, MEB, Isparta Rehberlik ve Araştırma Merkezi, proleter_07@hotmail.com, ORCID:0000-0002-1015-7015.

2 Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, macakir@mehmetakif.edu.tr, ORCID:0000-0001-9288-2175.

Gönderilme Tarihi: 21.07.2022 Kabul Tarihi: 05.12.2022 DOI: 10.37669/milliegitim.1146598

Atf: “Keleş, A., ve Çakır, M. A. (2023). Mesleki grup rehberliği programının 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 52 (239), 2261-2280. DOI: 10.37669/milliegitim.1146598”

Öz

Bu araştırma, mesleki grup rehberliği programının, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Isparta il merkezinde eğitimlerine devam eden 32 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Bozgeyikli (2004) tarafından geliştirilen “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” kullanılmıştır. Deneysel işlem 10 oturumdan oluşan, gelişimsel yaklaşımlara ait mesleki gelişim görevleri ile sosyal bilişsel kariyer kuramı bileşenlerine yer verilen öz yetkinlik odaklı mesleki rehberlik programı doğrultusunda yapılandırılmıştır. Uygulama sonunda elde edilen veriler kovaryans analizi (Ancova) ile değerlendirilmiştir. Bulgular öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile alt ölçekler olan bireysel ve mesleki özellikleri doğru değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama ve gerçekçi planlar yapma yeterliğinde anlamlı farklar oluştuğu yönündedir. Bu durum hazırlanan mesleki rehberlik programının, sekizinci sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliğini artırdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: öz yetkinlik, mesleki rehberlik programı, meslek kararı verme yetkinliği

* Bu çalışma 13-15 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen 23. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi’nde “Öz Yetkinlik Odaklı Mesleki Rehberlik Programının 8. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Verme Yetkinlik Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” ismiyle sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Examining of the Effect of Vocational Group Guidance Program on the Career Decision Making Self-Efficacy of the 8th Grade Students

Abstract

This research was conducted to examine the effect of the vocational group guidance program on the career decision-making competency level of 8th grade students in secondary school. Experimental design with pretest-posttest control group was used in the research. The study group of the research consists of 32-8th grade students who maintain their education in the city center of Isparta. The "Career Decision Making Self Efficacy Scale" developed by Bozgeyikli (2004) was used to collect the data. The experimental process was structured in line with the self-efficacy oriented vocational guidance program 10 sessions which consist of professional development tasks of developmental approaches and social cognitive career theory components. The data obtained at the end of the application were evaluated with covariance analysis (Ancova). The results show that there are significant differences between level of student career decision making self-efficacy and subscales such as to collect information about occupations and to make realistic plans and to correctly evaluate individual and professional characteristics. This situation shows that the prepared vocational guidance program increases the career decision-making self-efficacy of eighth grade students.

Keywords: *self-efficacy, vocational guidance program, career decision making self-efficacy*

Giriş

İnsanoğlu tarih sahnesine çıktığı ilk andan itibaren gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla bir uğraşla meşgul olmuştur. Bu uğraş yüzyıllar geçtikçe daha karmaşık faaliyetler bütünü halini almış, belli alanlarda belli meslekler ortaya çıkmıştır. Günümüzde ihtiyaçların farklılaşması ve çeşitlenmesi ile mesleklerle ilgili de ciddi değişimler ve yenilikler meydana gelmiştir. Bu süreç insanın çalışma motivasyonu ve gerekliliği üzerinde de bazı değişimleri beraberinde getirmiştir. Çalışmanın kazanç sağlama işlevi dışında insanların toplumsal olarak var olmasına, üretkenlik deneyimleyerek kendisini ortaya koyabilmesine ve netice itibarıyla yaşamdan doyum sağlamasına kaynaklık ettiği düşünülmektedir. Çalışma eyleminin ise iş alanları ve meslekler yoluyla hayata geçirildiği görülmektedir.

Meslekler, toplumsallaşmaya, sosyal statü sağlamaya ve ekonomik bağımsızlık yaşamaya imkân sağlayan ve bu yolla yaşamın genelini etkileyebilen faaliyetlerdir. Mesleğin bu denli kapsayıcı etki alanına sahip olması, mesleğe yönelme ve tercih

etme süreçlerini önemli hale getirmektedir (Gülbahçe, 2007). Meslek seçimi kişinin sadece nasıl bir iş istediğini gösteren parametre değil, nasıl bir hayat istediğine dair çerçeveyi çizen önemli bir karardır (Hamamcı, Bacanlı ve Doğan, 2013). Meslek seçiminin, kişinin geleceğini planlama ve hayatına yön verme girişimi olması, bu seçimin planlı ve farkındalık temelli yapılması gereken ciddi bir sorumluluk olduğunu ortaya koymaktadır (Doğan ve Kuzgun, 2008). Bununla birlikte tüm gelişim alanları için kritik bir dönem olan ergenlikte yaşanan kimlik arayışı, süreci daha da zor hale getirebilmektedir (Doğan, 2007). Ergenlik döneminde birey, eğitim hayatı, geleceği ve kariyer gelişimi ile ilgili arayış içindedir ve meslek seçimi kimlik gelişiminin en önemli parçalarından biridir (Dolgin, 2014; Senemoğlu, 2005). Bu süreçte risk faktörlerinin yoğun olarak var oluşu ve koruyucu faktörlerin yetersizliği, kariyer gelişiminde problemler oluşturmaktadır (Vondracek, 1998). Özellikle bu dönemde ebeveyn tutumları ve ebeveyn-ergen ilişkisinin yapısı kariyer keşfi ve karar verme üzerinde etkilidir (Vignoli, Croity-Belz, Chapeland, Fillipis ve Garcia, 2005).

Dünya genelinde yaşanan sanayileşme, teknolojik, siyasi ve sosyolojik değişimler, kuşaklar arası sosyokültürel mesafenin açılması ile iş gücü piyasasındaki gelişim insanın karar verme sürecini karmaşık bir hale getirmektedir (Bozgeyikli, 2008; Çark, 2021). Diğer yandan yaşanan teknolojik ilerleme ve globalleşme, geleneksel meslek alanlarının kaybolmasına ve yeni kariyer seçeneklerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Yeşilyaprak, 2016). Seçim sürecindeki bu karmaşıklık, kişinin kendi özellikleri ile meslek özelliklerini bir araya getirebilmesini ve buna yönelik bir karar vermesini zorlaştırmaktadır (Öztemel, 2012). Bununla birlikte ülkemizdeki yöneltme sisteminin bir sonucu olarak, okullarda akademik alanlar dışındaki alanlara öncelik verilmeyişi, sürekli üst düzey mesleklerin ön plana çıkarılması ve mesleklerle ilgili ön yargıları tetikleyici davranılması kariyer gelişimiyle ilgili akışı olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluk neticesinde salt üniversite mezunu olmak önemli bir hal almakta ve kariyer gelişimi sürecindeki önemli bileşenler göz ardı edilmektedir (Bozgeyikli, 2008).

Meslek seçimi anlık bir karara bağlı olmaksızın, eğitim alt yapısı ile ailevi ve sosyo-ekonomik özellikler bağlamında şekillenen; kişisel özellikler ile iş gücü ihtiyaç ve koşullarını tanımayı gerektiren önemli bir karardır (Pişkin, 2016). Meslek seçim süreci kişinin kendisini tanımasını, ihtiyaç, ilgi, yetenek, beklenti ve amaçlarını değerlendirmesini ve mesleklerle ilgili bilgi sahibi olmasını gerektirmektedir (Gülbahçe, 2007). Bu noktada kişisel özelliklerin etkisine önem veren gelişimsel kariyer yaklaşımları, bireylerin kariyer gelişimini aşamalı bir süreç halinde ele almakta ve bu süreçte gerçekleştirilmesi gereken kritik görevlerin bulunduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşımlar, ergenlik dönemi özelinde ilgi, yetenek ve değer gelişimini ve çevrenin

belirleyiciliğini göz önünde bulundurmaktadır (Osipow, 1973). Ginzberg, Ginsburg, Alexrad ve Herma (1951) mesleki gelişim kuramında, deneme dönemi olarak adlandırdığı 11-18 yaş aralığında bireyin ilgi, yetenek ve değerlerini ayrıntılı olarak ele aldığını ve mesleki olarak gerçekçi karar vermenin gerekliliğini kazandığını ifade etmektedir. Özellikle bu dönem bireyin kendisi ve iş hayatına dönük farkındalığının geliştiği ve gelecek için şu anki tatminin ertelenmeye başlandığı bir dönemdir (Kuzgun, 2006). Ancak bireyler toplumda farklı ilgi ve yetenekler gerektiren meslekler olduğu gerçeğine dikkat etmekten daha çok meslek seçiminde saygınlık ve gelir faktörlerini ilk sıraya koymaktadır. Bireylerin ilgi ve yetenek gibi faktörlerle ilgili farklı seçenekleri dikkate alması, kendilerini daha iyi tanıma ve çevrelerine ilişkin daha gerçekçi bilgi sahibi olmalarına bağlıdır (Çakır, 2016). İlgi ve yeteneklere uygun eğitim görebilmenin temelinde ise mesleki gelişimle ilgili görevleri içeren gelişim evrelerinde sağlıklı bir şekilde ilerlemek vardır (Karataş ve Yavuzer, 2009).

Meslek seçim sürecinde etkili olan özelliklerden biri de öz yetkinlik inancıdır (Bozgeyikli, 2004, 2008; Kuzgun, 2006). Bandura (1977, 1986) tarafından geliştirilmiş öz yetkinlik inancı, kişinin sorumluluk alarak, çevresi karşısında edilgen olmadan, davranışları üzerinde belirleyici olduğu ilkesine dayanır. Kişinin bir işin üstesinden gelmesine dair kendisine ilişkin inancı olarak ifade edilen yetkinlik, hedefe ulaşmaya dair motivasyonel bir kaynaktır. Hackett ve Betz (1981) tarafından mesleki rehberlik alanına uyarlanan kavram, kadınların kariyer gelişiminde etkili bir bileşen olarak değerlendirilmiştir. Öz yetkinlik beklentisi, özellikle cinsiyet bağlamındaki farklılıkları aşma, potansiyeli doğru değerlendirme ve mesleki gelişimle ilgili gerçekçi kararlar alma ile ilişkilidir (Betz ve Hackett, 1981). Lent, Brown ve Hackett (1994) tarafından geliştirilen sosyal bilişsel kariyer kuramı ise Bandura'nın (1986) sosyal öğrenme kuramına dayanan, kariyer gelişiminde kişi ve çevre etkileşimini temel alan bir yapı ortaya koymaktadır. Kuramda, bireylerin kariyer ve akademik ilgilerinin gelişimi, kariyer ile ilgili seçimleri ve performans çıktılarını açıklamaya çalışan bir çerçeve çizilmiştir. Sosyal bilişsel kariyer kuramı, kişi ve çevre etkileşimini ele alan kapsamlı yapısıyla özellik-faktör kuramlarını ve gelişimsel yaklaşımları tamamlayıcıdır (Lent, 2013). Kuram, bütünsellik teşkil eden iki düzey üzerine inşa edilmiştir. Birinci düzey, kişinin kendi kontrolünü vurgulayan öz yeterlik inancı, sonuç beklentileri ve kişisel hedeflerden oluşan bilişsel-kişi değişkenlerinden; ikinci düzey ise cinsiyet ve ırk gibi fiziksel nitelikler, çevresel özellikler ve öğrenme deneyimlerine odaklanan birey dışı değişkenlerden oluşmaktadır (Lent vd., 1994). Sosyal bilişsel kariyer kuramına göre bireyler çevrelerinin, çevreler de bireyin etkileşimlerinin ürünüdür. Bu bağlamdaki farklı unsurlar birbirlerini çift yönlü etkilerler. Bireysel ve çevresel özellikler bireyin inançlarına göre kariyer gelişiminde belirleyicidir. Kişi etrafındaki bir etmeni kariyeri için olumlu değerlendiriyorsa "kariyer desteği", olumsuz değerlendiriyorsa "kariyer

engeli” olarak kategorize edilebilir. Bu durum bireyin kendisine ve çevresine dönük bakış açısıyla ilişkilidir (Lent, Brown ve Hackett, 2000).

Bireyin başarmaya ilişkin kendilik yargısı olan öz yeterlik, çocukluk döneminden itibaren gelişmektedir (Bandura, 1986). İnsan davranışları üzerinde belirleyici etkisi olan öz yeterlik (Telef ve Karaca, 2011), özellikle ergenlik döneminde sahip olunan yaşam doyumunun güçlü bir yordayıcısıdır (İkiz ve Telef, 2013). Bu nedenle öz yeterlik inancının, kariyer arayışının yoğun olarak yaşandığı ergenlik dönemi (Senemoğlu, 2005) için güçlü bir destek mekanizması olarak kabul edilebileceği ve ortaokul sonunda yer alan bireylerin mesleki öz yeterlik algılarının, ileriye dönük gerçekçi planlama yapabilmede etkili bir değişken olarak göz önünde bulundurulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Super’in yaşam boyu-yaşam alanı kuramında, 14 yaşına kadar geçen süre fantezi, ilgi ve kapasite bağlamında ele alınmakta, bu dönemde de mesleklere ilişkin tutum kazanma ile ilgili roller bulunduğu vurgulanmaktadır (Salomone, 1996). Isaacson’a göre ise 12-15 yaş aralığını kapsayan ortaokul döneminde bireyler meslekleri keşfetme ve araştırma evresindeyken, 15 yaşından sonra meslek kararı vermeye hazır hale gelebilmektedir (Yeşilyaprak, 2000). İlköğretim ikinci basamakta bulunan öğrencilerin kariyer kümelerini tanıyıp anlamaları ve kendi ilgi durumu ile kariyer seçeneklerini ilişkilendirmeye başlamaları önemli bir ihtiyaçtır (Ültanır, 2003). Bu nedenle bireylerde karar vermeyi kolaylaştırması açısından, ortaokul dönemi içinde ilgi ve yeteneklerin araştırılması ve keşfedilmesine dönük farkındalık çalışmaları faydalı olabilir. Diğer yandan Öztemel (2012) tarafından yapılan çalışmada meslek lisesine giden öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeyinin, akademik liseye giden öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, lise tercihinin sağlıklı yapılmasının gerekliliğini göstermekte, liseden önceki sürecin önemini ortaya koymaktadır. Ortaokul ve daha alt seviyelerde kariyer gelişimi hususunda araştırma ve keşif odaklı çalışmalara ağırlık verilmesi; okul ve sınıf temelli çalışmaların zenginleştirilmesi önemli görülmektedir (Özaydın ve Siyez, 2022).

Sonuç itibarıyla kariyer seçenekleri, iş gücü piyasası ve yöneltme sistemindeki değişimler, bireylerin kariyer kararları ile ilgili yeterlik geliştirme gerekliliği ve ergenlik döneminin kariyer gelişiminde kritik aşama olması, bu süreçte öğrencilerin desteklenmesini gerekli kılmaktadır. Bu amaçla ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin, ülkemizde kariyer gelişimiyle ilgili ilk önemli viraj sayılabilecek ortaöğretim kurumu tercihlerine yönelik hazırlanmasına katkı sunmak önemli görülmektedir. Ayrıca mesleki gelişim görevlerini yerine getirme bağlamında ilgi, yetenek ve değerlerin berraklaşmasına yönelik öğrencilerin arayışlarını güçlendirmek, araştırma ve keşfetme becerilerini geliştirmek ve geleceği planlama ile ilgili farkındalık uyandırmak önleyici nitelikli bir ihtiyaçtır. Bu nedenle gelişimsel yaklaşımlara ait mesleki gelişim görevleri

ile sosyal bilişsel kariyer kuramı bileşenlerine yer verilen öz yetkinlik odaklı mesleki rehberlik programı hazırlanmıştır. Hazırlanan programın uygulanmasında Amundson, Poehnell ve Pattern (2014) tarafından geliştirilen kariyer tekeri modelinden de faydalanılmıştır. Bu çalışmada söz konusu bileşenler doğrultusunda yapılandırılan mesleki rehberlik programının, 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, hazırlanan mesleki rehberlik programının, 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerine etkisi belirlemek amacıyla planlanmış ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen bir çalışmadır. Deneysel desen “neden sonuç ilişkilerini belirlemeye çalışmak amacı ile doğrudan araştırmacının kontrolü altında, gözlenmek istenen verilerin üretildiği araştırma modelleridir” (Karasar, 2008). Çalışmada mesleki rehberlik oturumlarından oluşan program bağımsız; ortaokul 8.sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ise bağımlı değişkendir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu oluşturulmadan önce Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan çalışmanın uygunluğuna dair etik onay, ardından Isparta İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden resmi izin alınmıştır. Çalışma grubunun belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi, örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir (Heppner, Wampold ve Kivlighan, 2013). Çalışma grubu 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında Isparta il merkezinde bulunan ve ortaokulda eğitimlerine devam eden 32 öğrenci ile oluşturulmuştur. Grup üyelerinin belirlenmesinde gönüllülük ilkesi göz önünde bulundurulmuştur ve ön test aşamasında uygulanan Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği (Bozgeyikli, 2004) sonuçlarında grup ortalamasının altında kalan öğrenciler çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu öğrenciler arasından deney ve kontrol grupları yansız atama (Karasar, 2008) yoluyla belirlenmiş, 16 öğrenci deney, 16 öğrenci ise kontrol grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubuna ait cinsiyet dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1*Deney ve Kontrol Grupları Cinsiyet Dağılımı*

Değişken	Durum	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		N	%	N	%
Cinsiyet	Kız	8	50	8	50
	Erkek	8	50	8	50
	Toplam	16	100	16	100

Tablo 1’de görüldüğü üzere deney grubunun da kontrol grubunun da cinsiyet dağılımı eşit şekilde oluşmuş; kızların oranı da %50, erkeklerin oranı da %50 olarak gerçekleşmiştir.

Çalışma kapsamında deney grubunda yer alan öğrencilere 10 hafta devam eden mesleki rehberlik programı uygulanmış, kontrol grubuna ise herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Süreç sonunda deney ve kontrol gruplarına tekrar Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği uygulanarak, programın etkililiği değerlendirilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği: Ölçek Bozgeyikli (2004) tarafından ortaokul öğrencilerinin meslek karar verme yetkinlik düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. 27 maddeden oluşan ölçeğin bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme, mesleki bilgi toplama ve gerçekçi plan yapma olmak üzere 3 alt boyutu bulunmaktadır. 5’li likert tipinde yapılandırılan ölçekten alınan yüksek puanlar, meslek kararı verme yetkinliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin yapı geçerliği kapsamında yapılan analiz sonucunda, birinci faktör toplam varyansın 30,91’ini, ikinci faktör 5,64’ünü ve üçüncü faktör ise 4,99’ünü açıklamaktadır. Ölçeğin madde toplam korelasyonları; bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme alt boyutu için .54 ile .74; mesleki bilgi toplama alt boyutu için .45 ile .66; gerçekçi plan yapma alt boyutu için .44 ile .57 ve ölçeğin tümü için .45 ile .64 arasında değişiklik göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları, bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme alt boyutu .89; mesleki bilgi toplama alt boyutu .87; gerçekçi plan yapma alt boyutu .81 ve ölçeğin tümünün iç tutarlık katsayısı .92 olarak tespit edilmiştir (Bozgeyikli, 2004).

Deneyel Uygulama

Program hazırlanmadan önce literatür taraması yapılmış, 10 oturumluk programın geliştirilmesinde gelişimsel kariyer yaklaşımları, sosyal bilişsel kariyer kuramı ve yapılandırmacı yaklaşım üzerine oluşturulmuş kariyer tekeri modelinin bileşen-

lerinden faydalanılmıştır. Ayrıca oturum içeriklerinin oluşturulmasında Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü sınıf rehberlik etkinliklerinden yararlanılmıştır. Eklektik bir bakış açısıyla yapılandırılan sürecin oturum yapısı; önceki oturumların özetlenmesi, ev ödevlerinin kontrolü, sürecin ele alınması, geri bildirim ve özetleme şeklinde oluşturulmuştur. İlk oturumda grup üyeleri ile tanışma ve ısınma etkinliği yapılması, grubun yapılandırılması, grubun amaçları ve grup üyelerinin hedefleri üzerine odaklanılmıştır. Oturumlar süresince gelişmeyi değerlendirme ve içerik ile ilgili kalıcılık sağlamak için kişisel profil oluşturma uygulaması yapılacağı, her oturumda edinilen kazanımların kayıt formu üzerine kaydedilmesi gerektiği ifade edilmiştir. İkinci oturumda kariyer gelişimi, kariyer mitleri ve akılcı olmayan mesleki algılar ve inançlara ağırlık verilmiş, grup üyelerinin mesleki gelişim sürecine yönelik farkındalıkları değerlendirilmiştir. Üçüncü oturumda kendini tanıma, kişisel özelliklerini keşfetme, güçlü yanlarını görme ve önceki başarılarını değerlendirme konuları ele alınmış, grup üyelerinin başarıları üstünden benlik algısı ve öz yetkinlik kavramları somutlaştırılmıştır. Dördüncü oturumda ilgiler üzerine odaklanılmış, ilgi alanlarını genişletebilecek hobiler, okul içi-okul dışı etkinlikler değerlendirilmiştir. Meslek-ilgi ilişkisi konuşulmuştur. Beşinci oturumda aktarılabılır beceriler ve yetenekler ele alınmış, lise-meslek-yetenek eşleştirilmesi yapılmıştır. Altıncı oturumda mesleki değerler ele alınmış, yönelmek istediği alanla ilgili araştırma yapabileceği kaynaklar üzerine konuşulmuştur. Meslek-değerler ilişkisine odaklanılmıştır. Yedinci oturumda kariyer gelişimi sürecinde kişi için önemli kişiler değerlendirilmiş, ailesi ile kendisinin gelecek planlarına yönelik düşüncelerini karşılaştırması sağlanmıştır. Ayrıca işinde başarılı gördüğü kişilerle yaptığı görüşme ödeviyle ilgili değerlendirme yapılmıştır. Sekizinci oturumda üst öğrenim kurumları, üst öğrenime geçiş sınavları ile ilgili bilgi verilmiş, meslek alanları ile lise türleri ilişkisine odaklanılmıştır. Dokuzuncu oturumda sürecin başında ele alınan akılcı olmayan mesleki algılar ve kişisel inançlara yönelik tartışma yapılmış, kariyer amaçları oluşturma ile ilgili özgüven ve benlik algısı değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir. Son oturumda süreç boyunca ele alınan bileşenlerle ilgili kaydedilen kazanımlar paylaşılmış, ortaya koyulan profil üzerinden grup değerlendirmesi yapılmıştır. Grup üyelerinin amaçları doğrultusunda bireysel değerlendirme, grup liderinin ise genel değerlendirme yapmasının ardından süreç sonlandırılmıştır. Süreç sonunda son test uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde SPSS 22 paket program kullanılmıştır. Analiz sürecinden önce, verilerin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığını test edebilmek amacıyla deney ve kontrol gruplarının aldıkları puanların çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık ölçülerinin (± 2) sınırları

çinde yer alması dağılımın normallik varsayımını karşılamaktadır (George ve Mallery, 2010). İnceleme neticesinde deney grubuna (ön test: çarpıklık=-,15 – ,56; basıklık= -1,49 – 1,09 ve son test: çarpıklık=-,52 – ,56; basıklık= ,79 – 1,09) ve kontrol grubuna (ön test: çarpıklık= -,57 – ,56; basıklık= -,04 – 1,09 ve son test: çarpıklık= ,16 – ,56; basıklık= -,81 – 1,09) ilişkin puanların kabul edilebilir aralıkta bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca varyansların homojenliği test edebilmek amacıyla levene testi yapılmıştır. Yapılan levene testi sonucunda (ön test: $p=.076$, $p>.05$; son test: $p=.120$, $p>.05$) varyansların homojen dağıldığı gözlenmiştir. Söz konusu varsayımların sağlanmasının ardından verilerin analizinde parametrik teknikler kullanılmasına karar verilmiştir. Ancova tekniğinin kullanımı için gerekli olan gruplar içi regresyon eğimlerinin eşitliği koşulunu test edebilmek amacıyla Anova yapılmış ve grupxöntest ortak etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur, $F(1,28)=.11$, $p>.05$. Elde edilen bulgu regresyon doğrularının eğimlerinin eşit olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2016). Deney ve kontrol gruplarının benzer özelliklere sahip olduğunu değerlendirmek amacıyla ise deney ve kontrol gruplarının ön test sonuçları bağımsız örneklem t testi ile incelenmiş, grupların arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Varsayımlarla ilgili tüm koşulların uygunluğu sağlandıktan sonra hazırlanan programın etkililiği, deneysel uygulama bağımsız değişken, son test sonuçları bağımlı değişken ve ön test puanları ortak değişken varsayılarak kovaryans analizi (Ancova) ile incelenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, uygulanan mesleki rehberlik programının öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeyi üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan veri analizi işlemlerine ve bulgulara yer verilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test ortalama puanları ve standart sapma değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test Ve Son Test Ortalama Puanları ve Standart Sapma Değerleri

	Deney Grubu				Kontrol Grubu				
	Ön Test		Son Test		Ön Test		Son Test		
	x	S	x	S	x	S	x	S	
Meslek Kararı Verme Yetkinliği	3,65	,285	4,22	,334	3,62	,453	3,65	,463	
Alt Ölçekler	Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Değerlendirme	3,82	,358	4,37	,406	3,81	,482	3,67	,567
	Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama	3,49	,351	4,08	,389	3,42	,575	3,66	,565
	Gerçekçi Planlar Yapma	3,57	,361	4,17	,386	3,55	,469	3,60	,493

Tablo 2’de görüldüğü üzere deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test uygulamalarından elde ettiği meslek kararı verme yetkinlik ölçeği ile bireysel ve mesleki özellikleri doğru değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama ve gerçekçi planlar yapma alt ölçeklerine ilişkin puanlar verilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarının uygulama öncesindeki denklliğini değerlendirmek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test puanlarına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3

Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin t testi Sonuçları

	Grup	N	x	S	Sd	t	p																																	
Meslek Kararı Verme Yetkinliği	Deney	16	3,65	,285	30	,242	,810																																	
	Kontrol	16	3,62	,453				Alt Ölçekler	Bireysel ve Mesleki Özel- likleri Doğ. Değ.	Deney	16	3,82	,358	30	,113	,911	Kontrol	16	3,81	,482	Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama	Deney	16	3,49	,351	30	,371	,714	Kontrol	16	3,42	,575	Gerçekçi Planlar Yapma	Deney	16	3,57	,361	30	,158	,875
Alt Ölçekler	Bireysel ve Mesleki Özel- likleri Doğ. Değ.	Deney	16	3,82	,358	30	,113			,911																														
		Kontrol	16	3,81	,482				Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama		Deney	16	3,49	,351	30	,371	,714	Kontrol	16	3,42	,575	Gerçekçi Planlar Yapma	Deney	16	3,57	,361	30	,158	,875	Kontrol	16	3,55	,469							
	Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama	Deney	16	3,49	,351	30	,371			,714																														
		Kontrol	16	3,42	,575			Gerçekçi Planlar Yapma	Deney		16	3,57	,361	30	,158	,875	Kontrol	16	3,55	,469																				
Gerçekçi Planlar Yapma	Deney	16	3,57	,361	30	,158	,875																																	
	Kontrol	16	3,55	,469																																				

*p<.05

Tablo 3'te meslek kararı verme yetkinliği ile alt ölçeklerinde deney grubu ($x=3,65$; $S=,285$) ile kontrol grubu ($x=3,62$; $S=,453$) arasında anlamlı fark olup olmadığını incelemek üzere yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda, meslek kararı verme yetkinliğinde ($t=,242$; $p>,05$) ve alt ölçeklerinin her birinde ($t=,113$; $p>,05$; $t=,371$; $p>,05$; $t=,158$; $p>,05$) anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle iki grubun hem meslek kararı verme yetkinliği hem de alt ölçeklerinin uygulama öncesi düzeyleri birbirine denktir.

Grupların programın etkililiğine ilişkin değerlendirmeleri kovaryans analizi ile yapılmıştır. Tablo 4'te ulaşılan bulgular sunulmuştur.

Tablo 4

Deney ve Kontrol Gruplarının Meslek Kararı Verme Yetkinliği İle Alt Ölçeklerine İlişkin Ancova Sonuçları

Ölçek ve Alt Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
<i>Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği</i>	Ön Test	,206	1	,206	1,274	,268
	Grup	2,609	1	2,609	16,117	,000*
	Hata	4,694	29	,162		
	Toplam	504,288	32			
<i>Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Değerlendirme Alt Ölçeği</i>	Ön Test	,052	1	,052	,207	,653
	Grup	3,951	1	3,951	15,803	,000*
	Hata	7,250	29	,250		
	Toplam	529,107	32			
<i>Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama Alt Ölçeği</i>	Ön Test	,204	1	,204	,860	,361
	Grup	1,346	1	1,346	5,679	,024*
	Hata	6,872	29	,237		
	Toplam	489,000	32			
<i>Gerçekçi Planlar Yapma Alt Ölçeği</i>	Ön Test	,320	1	,320	1,662	,208
	Grup	2,478	1	2,478	12,879	,001*
	Hata	5,579	29	,192		
	Toplam	492,813	32			

*p<.05

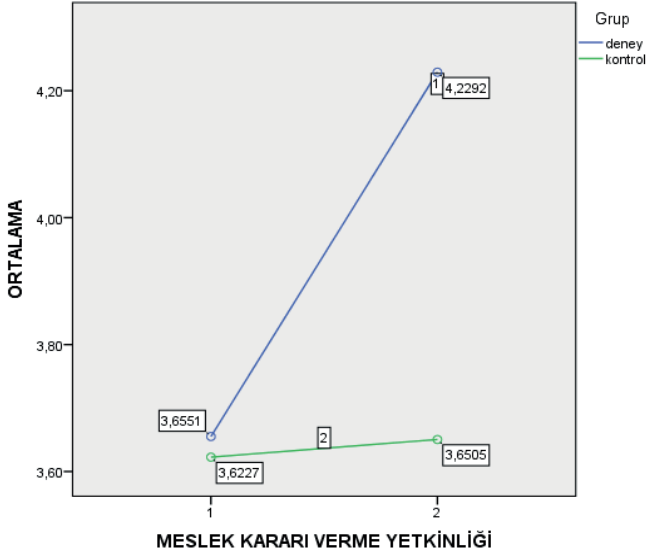
Tablo 4'te görüldüğü üzere, meslek kararı verme yetkinliği ön test puanları ortak değişken olarak kontrol altına alındığında, meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinde anlamlı fark vardır (F=16,117; p<.05). Diğer bir deyişle hazırlanan mesleki rehberlik programı, öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerini artırmıştır.

Alt ölçekler incelendiğinde üç alt ölçek için de ön test puanları ortak değişken olarak kontrol altına alındığında, bireysel ve mesleki özellikleri doğru değerlendirme yeterliğinde (F=15,803; p<.05); mesleklerle ilgili bilgi toplama yeterliğinde (F=5,679; p<.05) ve gerçekçi planlar yapma yeterliğinde (F=12,879; p<.05) anlamlı farklılaşma bulunmaktadır. Bu durum uygulanan mesleki rehberlik programının, öğrencilerin bireysel ve mesleki özelliklerini doğru değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama ve gerçekçi planlar yapmaya ilişkin yeterliklerini artırdığını göstermektedir. Genel olarak hazırlanan programın etkili sonuçlar verdiğini söylemek mümkündür.

Hazırlanan programın deney ve kontrol gruplarına meslek kararı verme yetkinliği yönünden etkisi Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1

Deney ve Kontrol Gruplarının Meslek Kararı Verme Yetkinliği Yönünden Değişimi

Şekil 1’de görüldüğü üzere programın uygulandığı deney grubunda daha bariz bir değişim söz konusuken (ön test= $x=3,65$; son test= $x=4,22$), herhangi bir işlem uygulanmayan kontrol grubunda (ön test= $x=3,62$; son test= $x=3,65$) daha düşük bir ilerlemenin olduğu gözlenmektedir. Bu durum programın meslek kararı verme yetkinliği yönünden etkililiğini işaret etmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada, hazırlanan mesleki rehberlik programının ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerine etkisi incelenmiştir. Uygulanan program neticesinde meslek kararı verme yetkinlik düzeyinde ve alt boyutlar olan bireysel ve mesleki özellikleri doğru değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama ve gerçekçi planlar yapmada deney grubu lehine anlamlı fark oluşurken; herhangi bir işlem yapılmayan kontrol grubunda ise anlamlı farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum mesleki rehberlik programının, meslek kararı verme yetkinlik düzeylerini geliştirmede etkililiğini ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçların alanyazında yer alan benzer çalışmalarla tutarlı olduğu görülmektedir (Atalan Ergin ve Akfırat, 2013;

Bozgeyikli, 2008; Ekşisu, Haspolat ve Ağırkan, 2020; Gök, 2018; Işık, 2010; Kraus ve Hughey, 1999; Özer, Yöntem ve Kan, 2021; Reese ve Miller, 2006; Seçer, Gülbahçe ve Ateş, 2013).

Alanyazındaki çalışmalarda, uygulanan programların etkililiğini işaret eden bulgulara rastlamak mümkündür. Gök (2018) kariyer kararı verme programının, ortaokul 8.sınıf öğrencilerinin kariyer kararı verme ve mesleki olgunluk düzeyleri üzerine etkisini incelediği çalışmasında, hazırlanan programın kariyer kararı vermedeki güçlükleri azaltıp, mesleki olgunluk düzeyini arttırdığı bulmuştur. Seçer vd. (2013) tarafından 8.sınıf öğrencilerinin mesleki yetkinliklerini geliştirmek için hazırlanan mesleki rehberlik programı, öğrencilerin yetkinlik düzeylerini anlamlı şekilde artırmıştır. Benzer şekilde Bozgeyikli (2008) tarafından yapılan çalışmada, hazırlanan mesleki grup rehberliği çalışmasının öğrencilerin meslek kararı verme yetkinliğini ve alt ölçekler olarak kategorize edilen bireysel ve mesleki özellikleri doğru değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama ve gerçekçi planlar yapma boyutlarını olumlu anlamda etkilediği tespit edilmiştir. Kraus ve Hughey (1999), 8 haftalık grup rehberliğinin lise öğrencilerinin kariyer kararsızlıklarını düşürüp, kariyer kararı verme öz yetkinliklerini arttırdığını rapor etmiştir. Kariyer kararı verme noktasında zorlanan üniversite öğrencilerini desteklemek amacıyla hazırlanan ders içeriklerini alan ve almayan öğrenciler bağlamında yapılan çalışmada ise Reese ve Miller (2006), bu dersi alan öğrencilerin mesleklerle ilgili bilgi toplama, plan yapma ve hedef belirleme konularında gelişme gösterdiklerini ve kariyer kararı verme yetkinliklerinin arttığı ifade etmiştir.

Çalışmada uygulanan mesleki rehberlik programı, gelişimsel kariyer yaklaşımları, sosyal-bilişsel kariyer kuramı ve yapılandırmacı yaklaşımı temel alan “meslek tekerim” modellerinin bileşenlerinden faydalanılarak hazırlanmış, teknik eklektik bakış açısıyla yapılandırılmıştır. Alan yazında mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı bağlamında hazırlanan program ya da etkinliklerde, çeşitli kuramsal temelle hazırlanmış çalışmaları görmek mümkündür. Özer vd. (2021) travma müdahalelerinde kullanılan “yaşam ağacı” uygulamasını kariyer alanına uyarlamış ve beş oturum olarak geliştirdikleri psikoeğitim grubu ile ortaokul öğrencilerinin meslek kararı verme öz yeterliliklerini geliştirmişlerdir. Atalan Ergin ve Akfırat (2013) yaratıcı drama ve grup rehberliği temelli hazırlanan programın ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme ile eğitsel ve mesleki hedef belirleme bağlamında etkisini araştırmış, uygulanan programın etkililiği yönünde bulgulara ulaşmıştır. Işık (2010) ise sosyal-bilişsel kuram temelli grup müdahalesinin kariyer kararı yetkinliği ile mesleki sonuç beklentilerine etkisini incelemiş, uygulama yapılan deney grubunun anlamlı düzeyde gelişme gösterdiğini tespit etmiştir. Benzer şekilde sosyal-bilişsel kuram temelli program hazırlayan Ekşisu vd. (2020), hazırlanan programın psikolojik danışman adaylarının

kariyer kararı yetkinliği ve mesleki sonuç beklentilerini artırmada etkili olduğunu bulmuştur.

Öğrencilerin farklı lise seçenekleri ve mesleki eğitim bağlamında tercih yapacak olması, ortaokul kademesi özelinde çalışma yürütülmesinin temel motivasyonudur. Çünkü Super'a (1990) göre akademik başarı mesleki doyumun bir parçasıdır. Öksüz ve Karalar (2020) tarafından yapılan çalışmada da ortaokuldaki öğrencilerin mesleki kararı verme yetkinliklerinin cinsiyet, sınıf ve algılanan akademik duruma göre anlamlı farklılık sergilediği tespit edilmiştir. Ortaokul sürecinde yüksek hedefler belirlemek, mesleki gelişim üzerinde etkili olmaktadır. Bu duruma ilişkin araştırma yapan Can ve Taylı (2014), sınavla öğrenci alan okulları hedefleyen öğrencilerin, hedefi olmayan ve sınavsız girilebilecek okulları düşünen öğrencilere göre daha yüksek kariyer gelişim puanlarına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bozgeyikli, Bacanlı ve Doğan (2009) ise Super (1990) tarafından tanımlanmış 9 boyutlu kariyer gelişim görevlerini yerine getirmenin meslek kararı verme yetkinlik düzeyini artırdığını tespit etmiştir. Bu dönemde kariyer gelişimi ile ilgili farkındalık yaratmak, araştırma ve keşfetmeye sevk etmek, ilerleyen yıllardaki kariyer gelişim görevlerinde başarılı olabilmeye hazırlık mahiyeti taşımaktadır.

Alanyazını doğrultusunda yapılan değerlendirmeler, kişinin kariyer karar vermesi öncesinde etkili hazırlık yapmasının önemini ortaya koymaktadır. Birey, kendisini tanıyıp, özelliklerini keşfederek, gerçekçi bir benlik algısına sahip olabilir. Super'a (1990) göre kariyer gelişimi, benlik kavramını geliştirme ve uygulama sürecidir. Diğer yandan kendisini tanıyan ve özelliklerini bilen kişinin, istedik kariyer gelişimi ve mesleki yönelim konusunda kendisine güvenebilmesi mümkündür. Bu güven meslek kararı vermede ortaya çıkan öz yetkinlikle ilişkilidir. Ergenlik döneminin öncesinden itibaren kariyer gelişimiyle ilgili farkındalık ve öğrenme temelli çaba sarf edilmesi, istedik bir lise tercihi yapmaya katkı sunabilir. Oluşturulan planlı süreç bireyin, mesleki gelişim görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmesini sağlayabilir. Mevcut program ve bulgular bu kapsamda değerlendirildiğinde, bireylerin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerine anlamlı katkı sunan, önleyici ve güçlendirici bir içerik oluşturulduğu düşünülmektedir. Diğer yandan lise dönemi öncesini hedefleyen çalışmaların sayı ve nitelik olarak geliştirilmesi ve ülkemizdeki eğitim sisteminde geçiş basamağı olarak tabir edilebilecek 8.sınıfa yönelik kapsayıcı araştırmalar yapılması önemli görülmektedir. 8. sınıflarda bulunan rehberlik ve kariyer planlama dersinin etkin kullanımı, sadece 8. sınıflar özelinde değil tüm sınıf kademelerinde rehberlik ve kariyer gelişimi ile ilgili etkinliklerin yapılabileceği geniş süreler oluşturulması, kariyer farkındalığının gelişiminde öğrencileri destekleyecektir. Bununla birlikte istihdam alanları, iş gücü piyasasının bileşenleri, meslek odaları ile işbirliği kurularak

Mesleki Grup Rehberliği Programının 8. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Verme Yetkinlik..

doğrudan okul-iş yeri teması ile ele alınabilecek modellere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Böylece öğrencilerin gerçekçi kararlar alabilmesi için fırsatlar yaratmak ve deneyim kazanmasını sağlamak mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Amundson, N., Poehnell, G., ve Pattern, M. (2014). *Mesleki teleskop*. Korkut Owen, F. (Çev.), Anı Yayıncılık.
- Atalan Ergin, D. ve Akfırat, N. (2013). Eğitsel/mesleki hedef belirleme sürecinde yaratıcı drama ve grupla danışmanın etkililiğinin incelenmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 8(15), 48-70.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioural change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social foundation of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Betz, N. E., and Hackett, G. (1981). The relationship of career-related selfefficacy expectation to perceived career option in college women and men. *Journal of Counselling Psychology*, 28(5), 399-410.
- Bozgeyikli, H. (2004). Meslek kararı verme yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 221-234.
- Bozgeyikli, H. (2008). Mesleki grup rehberliğinin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerine etkisi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 36-58.
- Bozgeyikli, H., Bacanlı, F. ve Doğan, H. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin yordayıcılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21, 125-136.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi.
- Can, A. ve Taylı, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 321-346.
- Çakır, M. A. (2016). *Mesleki rehberlik*. Kaya, A. (Edt.), Psikolojik danışma ve rehberlik içinde (s 125-156). Anı Yayıncılık.

- Çark, Ö. (2021). Kariyer seçiminde sosyo-bilişsel ve manevi yaklaşımlara bütüncül bakış. *International European Journal of Managerial Research*, 5, Özel Sayı 1, 158 – 176.
- Doğan, H. ve Kuzgun, Y. (2008). Bilgi verici danışmanlık programının üniversiteye giriş sınavı ve üniversite eğitimine ilişkin yanlış inançlara etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 291-306.
- Doğan, Y. (2007). İlköğretim çağındaki 10-14 yaş grubu öğrencilerinin gelişim özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(13), 155-187.
- Dolgin, K. G. (2014). *Ergenlik psikolojisi: Gelişim, ilişkiler ve kültür*. Özen, D. (Çev.), Kaknüs Yayınları.
- Ekşisu, M., Haspolat, N. K. ve Ağırkan, M. (2020). Psikolojik danışman adaylarının kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklentilerinin geliştirilmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(31), 4186-4209.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.). Pearson.
- Ginzberg, E., Ginsburg, S. W., Axelrad, S., and Herma, J. L. (1951). *Occupational choice: an approach to a general theory*. Columbia University Press.
- Gök, Ü. (2018). *Kariyer karar verme programının 8.sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve mesleki olgunluk düzeylerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Gülbahçe, A. (2007). *Mesleki olgunluk düzeyleri farklı olan öğrencilerin sosyal karşılaştırma ve benlik imgelerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hackett, G., and Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, 18(3), 326- 339.
- Hamamcı Z., Bacanlı, F. ve Doğan, H. (2013). İlköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 284-299.
- Heppner, P. P., Wampold, B. E., ve Kivlighan, D. M. (2013). *Psikolojik danışmada araştırma yöntemleri*. Siyez, D. M. (Çev.), Mentis Yayınları.

Mesleki Grup Rehberliği Programının 8. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Verme Yetkinlik..

Işık, E. (2010). *Sosyal bilişsel kariyer teorisi temelli bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

İkiz, F. E. ve Telef, B.B. (2013). Ergenlikte öz-yeterliğin yaşam doyumunu yordayıcı etkisinin yanısıra sosyoekonomik statü ve cinsiyetin etkileri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 1201-1216.

Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınevi.

Karataş, Z. ve Yavuzer, Y. (2009). Yaratıcı drama temelli mesleki grup rehberliğinin lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanlarına etkisi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 8(15), 83-98.

Kraus, L., & Hughey, K. (1999). The impact of an intervention on career decision-making self-efficacy and career indecision. *Professional School Counseling*, 2, 384-391.

Kuzgun, Y. (2006). *Meslek gelişimi ve danışmanlığı*. Nobel Yayın Dağıtım.

Lent, R. W. (2013). Social Cognitive Career Theory. Brown, S.D. and Lent, R.W. (Eds.). In *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. (pp.115-146). John Wiley and Sons, Inc.

Lent, R. W., Brown, S. D., and Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122.

Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47(1), 36-49.

Milli Eğitim Bakanlığı. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (b.t.). Ortaokul sınıf rehberlik etkinlikleri 1. Cilt. (Genel yayın no.7614). https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/03012045_ORTAOKUL_SINIF_REHBERLYK_ETKYNLYKLERYYYY.pdf

Osipow, S. H. (1973). *Theories of Career Development*. Appleton-Century-Crofts.

- Öksüz, Y. ve Karalar, M. (2020). Ortaokul öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliğinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 9(1), 158-174.
- Özaydın, S. ve Siyez, D. M. (2022). Kariyer keşfi ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 249-270.
- Özer, Ö., Yöntem, M. K. ve Kan, Y. (2021). The effect of tree of life career counseling program on secondary schoolers' career decision-making self-efficacy. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 6(14), 319-348.
- Öztemel, K. (2012). Kariyer kararsızlığı ile mesleki karar verme öz yetkinlik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 459-477.
- Pişkin, M. (2016). *Kariyer gelişim sürecini etkileyen faktörler*. B. Yeşilyaprak (Edt.), Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya içinde (s.43-78). Pegem Akademi.
- Reese, R. J., and Miller, C. D. (2006). Effectiveness of a university career development course on career decision-making self-efficacy. *Journal of Career Assessment*, 14, 252-266.
- Salomone, P. R. (1996). Tracing Super's theory of vocational development: A 40-year retrospective. *Journal of Career Development*, 22(3), 167-184.
- Seçer, İ., Gülbahçe, A. ve Ateş, B. (2013). Mesleki grup rehberlik etkinliğinin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin mesleki yetkinlik düzeylerine etkisi. *Turkish Journal of Education*, 2(1), 29-38.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Gazi Kitabevi.
- Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), In *Career choice and development* (s. 197-261). Jossey-Bass.
- Telef, B. B. ve Karaca R. (2011). Ergenlerin öz-yeterliklerinin ve psikolojik semptomlarının incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 499-518.

Mesleki Grup Rehberliği Programının 8. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Verme Yetkinlik..

Ültanır, E. (2003). İlköğretim birinci kademedede rehberlik ve psikolojik danışma. Nobel Akademik Yayıncılık.

Vignoli, E., Croity-Belz, S., Chapeland, V., Fillipis, A., and Garcia, M. (2005). Career exploration in adolescents: The role of anxiety, attachment, and parenting style. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 153–168.

Vondracek, F. W. (1998). Career development: a lifespan perspective. *International Journal Of Behavioral Development*, 22(1), 1–6.

Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Yayın Dağıtım.

Yeşilyaprak, B. (2016). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığına giriş*. Yeşilyaprak, B. (Edt.), Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya içinde (s.1-41). Pegem Akademi.